

Висновки експертів у законодавстві Німеччини

Дмитро Кішко

директор, Одеський НДІСЕ Мін'юсту України, м. Одеса, Україна,
ORCID: <http://orcid.org/0009-0003-6230-1888>, e-mail: raptor7171@gmail.com

Катерина Дзюбак

кандидатка економічних наук, головна судова експертка,
Одеський НДІСЕ Мін'юсту України, м. Одеса, Україна,
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9227-6538>,
e-mail: ekaterina.dzubak@gmail.com

Розглянуто тему експертних свідчень і роль експертних висновків у судових спрах за німецьким законодавством. Окреслено положення щодо експертних свідчень у цивільному процесуальному і кримінально-процесуальному законодавстві. Наведено вимоги, які висуваються до експертів. Деталізовано причини, за якими експерти можуть бути притягнуті до відповідальності. Охарактеризовано випадки, у яких до експертів суд може застосувати дисциплінарні заходи. Зазначено, що Законом про суддівську винагороду та компенсацію (JVEG) передбачена винагорода за надання експертом висновку до суду.

Ключові слова: висновок експерта; вимоги до експертів; відповідальність експертів; німецьке законодавство; винагорода експертів.

Expert Conclusions in German Law

Dmytro Kishko, Kateryna Dziubak

The paper addresses the issue of expert testimony and its role in litigation under German law. The provisions on expert testimony in civil procedure and criminal procedure legislation are outlined. The authors present requirements for forensic experts. Reasons why forensic experts may be held liable are specified. Situations in which the court may impose disciplinary measures on forensic experts are discussed. It should be noted that the German Judicial Remuneration and Compensation Act (JVEG) provides for a remuneration for the submission of a conclusion by a forensic expert to the court.

Keywords: expert conclusion; requirements for forensic experts; expert liability; German law; expert remuneration.

Висновки експертів є центральним елементом німецького законодавства, зокрема цивільного та кримінально-процесуального. У багатьох випадках судам потрібні висновки експертів, щоб мати можливість оцінити складні факти та питання. Це можуть бути технічні, медичні, економічні або наукові питання, важливі для прийняття рішень. Завдання експерта, за німецьким законодавством, полягає в тому, щоб своїм професійним досвідом підтримати суд в оцінюванні доказів. Його позиція закрі-

плена в процесуальному законодавстві як нейтрального помічника суду.

Положення щодо експертних свідчень можна знайти в цивільному процесуальному законодавстві Німеччини в розділах 402—414 Цивільно-процесуального кодексу (ZPO; далі — ЦПК) [1] і в кримінально-процесуальному законодавстві в розділах 72—81 Кримінально-процесуального кодексу (StPO; далі — КПК) [2]. Роль експерта структурована подібно в обох процесуальних нормах, хоча є відмінності.

У цивільному судочинстві суд має право та зобов'язаний відповідно до ст. 402 ЦПК [1] залучати експертизу, якщо це необхідно для з'ясування фактів. У цивільному судочинстві сторони, як правило, можуть залучити власних експертів і подати їхні звіти як докази. Проте суд має можливість відхилити це експертне свідчення або оцінити його як недостатнє, якщо він вважає, що висновок призначеного судом експерта є достатнім або що отримання наступного висновку було б непропорційним (§ 412 ЦПК [1]).

У кримінальному провадженні, відповідно до ст. 72 КПК [2], суд має можливість провести експертизу, якщо необхідно з'ясувати факти, для оцінювання яких потрібна спеціальна експертиза.

В обох процесуальних кодексах є положення про відбір і призначення експерта (§§ 404—406 ЦПК [1], §§ 73—74 КПК [2]), про відмову експерта через упередженість (§§ 406а ЦПК [1], § 74а КПК [2]), а також щодо подання письмових звітів (§§ 407—409 ЦПК [1], § 77 КПК [2]) та для усних доповідей і опитування експерта (§§ 410—414 ЦПК [1], §§ 78—81 КПК [2]).

Зазвичай суд обирає та призначає експерта на власний розсуд. Він може спиратися на публічно призначених і присяжних експертів або відповідати на пропозиції сторін. У деяких випадках суд також може відхилити експерта, запропонованого стороною, наприклад, якщо він не має необхідних спеціальних знань або є упередженим.

Вимоги до експертів стосуються їх професійної компетентності, незалежності та нейтральності, а саме:

1. Професійна компетентність

Експерт повинен мати необхідну кваліфікацію, щоб відповісти на поставлені судом запитання. Це може бути загальновизнана або спеціалізована експертиза. Формальна кваліфікація, наприклад, учений ступінь не є необхідним, але може бути показником кваліфікації експерта.

У певних галузях, як, наприклад, у медицині спеціальні знання підтверджуються

ліцензією на медичну практику або визнанням спеціаліста. В інших випадках суд може покладатися на публічно призначених і приведених до присяги експертів, які визнані експертами промислово-торговельними палатами або палатами ремісників.

2. Незалежність і нейтралітет

Експерт має виконувати своє завдання незалежно і нейтрально. Він не представляє інтереси сторони чи суду. Він повинен об'єктивно та неупереджено оцінювати факти та виконувати свою експертну роботу без впливу третіх осіб. Незалежність і нейтральність експерта є передумовами довіри до нього та прийняття його звіту в процесі. Якщо є сумніви щодо незалежності або нейтральності експерта, це може призвести до відхилення експерта через побоювання щодо упередженості (§§ 406а ЦПК [1], § 74а КПК [2]). Експерти можуть бути відхилені через побоювання щодо упередженості, якщо є причина, яка виправдовує недовіру до їх неупередженості та незалежності (§§ 406а ЦПК [1], § 74а КПК [2]), наприклад, у разі особистих стосунків або економічної залежності.

Експертний висновок може бути поданий у письмовій або усній формі. Зазвичай суд спочатку просить експерта надати письмовий звіт (§§ 407—409 ЦПК [1], § 77 КПК [2]). Треба зауважити, що в принципі експерт не може бути заслуханий як свідок у кримінальному процесі, оскільки він виконує роль нейтрального помічника суду й не вносить власні зауваження до предмета основного слухання. Однак у деяких випадках експерта можна попросити пояснити свій звіт або відповісти на запитання суду чи сторін (§§ 410—414 ЦПК [1], §§ 78—81 КПК [2]).

Експертний звіт може бути оскаржений сторонами або судом, якщо є докази помилок або неточностей. Це може бути зроблено через заяви, контролінки або заперечення. Після цього суд може вирішити, приймати звіт (висновок) експерта надалі, вимагати додаткових роз'яснень чи отримати новий звіт.

Експерти можуть бути притягнуті до відповідальності за помилки у своїх звітах, якщо вони призвели до збитків. Відповідальність експерта базується на загальних принципах деліктного права (§§ 249 і далі Цивільного кодексу Німеччини (BGB; далі — ЦК) [3]). Підставою для відповідальності є порушення експертом своїх договірних зобов'язань, якщо між ним і стороною або судом є договір про виконання експертних робіт (§ 280 ЦК [3]). Крім того, відповідальність може виникати внаслідок протиправних дій через навмисне або необережне пошкодження (§ 823 ЦК [3]) або внаслідок порушення законів про захист, таких як Закон про медичні професії (розд. 823, § 2 ЦК [3]).

Для притягнення експерта до відповідальності необхідно, щоб він у своєму висновку допустив помилку, яка призвела до заподіяння шкоди. Помилка може полягати в неправильному викладенні фактів, неправильній юридичній оцінці або неправильній методології. Пошкодження можуть мати місце в необґрунтованому судовому рішенні, тривалішій процедурі або вищих судових витратах.

Однак відповідальність експерта може бути виключена або обмежена, наприклад, через обмеження відповідальності в загальних положеннях та умовах або через застосування принципів співучасті в недбалості (§ 254 ЦК [3]) або строку давності (§§ 195, 199 ЦК [3]).

За загальним правилом, якщо експерт взяв на себе доручення у проведенні експертизи та наданні висновку (звіту), він не може відмовитися надати висновок експерта. У разі ж відмови експерта від надання висновку суд може застосувати такі дисциплінарні заходи, як адміністративний штраф або адміністративне затримання для виконання свого завдання (§ 380 ЦПК [1], § 70 КПК [2]). Крім того, суд може звільнити експерта від подальшої роботи та призначити іншу експертизу.

За надання висновку до суду експерт може розраховувати на винагороду, що

передбачено Законом про суддівську винагороду та компенсацію (JVEG) [4]. Послуги експерта тарифікуються відповідно до встановленого діапазону тарифів, які враховують обсяг та складність експертної роботи, необхідний час або вартість об'єкта. За неофіційними даними, розміри таких винагород обраховуються тисячами євро, що є однією з причин підвищеної значущості та величезної пошани до статусу судового експерта в Німеччині.

Отже, експертні докази та роль експертних висновків у судових спорах за німецьким законодавством мають велике значення. Компетентна та неупереджена оцінка експертами складних питань допомагає суду в оцінюванні доказів та сприяє ухваленню правильного рішення. До того ж експерти несуть особливу відповідальність за помилки у своїх звітах.

Перелік джерел посилання

1. Zivilprozessordnung. URL: <https://www.jusline.at/gesetz/zpo> (дата звернення: 10.09.2024).
2. Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Strafprozeßordnung 1975, Fassung vom 01.01.2022. URL: <https://ris.bka.gv.at/geltendefassung.wxe?abfrage=bundesnormen&gesetzesnummer=10002326&fassungvom=2022-01-01&ShowPrintPreview=True> (дата звернення: 10.09.2024).
3. Bürgerliches Gesetzbuch. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/> (дата звернення: 12.09.2024).
4. Gesetz über die Vergütung von Sachverständigen, Dolmetscherinnen, Dolmetschern, Übersetzerinnen und Übersetzern sowie die Entschädigung von ehrenamtlichen Richterinnen, ehrenamtlichen Richtern, Zeuginnen, Zeugen und Dritten. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/jveg/> (дата звернення: 14.09.2024).